

Rapport explicativ

tar la

**revisiun parziala da la
lescha davart ils dretgs politics en il chantun Grischun**

**(art. 22, 95 e 97 LDPC, explicaziuns da votaziun:
pussaivladad da far recurs ed indicaziun dals meds legals)**

Cuntegn

1. Situaziun da partenza	3
1.1 Impuls per la revisiun	3
1.2 Situaziun en auters chantuns	5
1.3 Regulaziun actuala	5
1.4 Finamiras da la revisiun	5
2. Sboz da consultaziun	6
3. Consequenzas finanzialas e persunalas	7
4. Entrada en vigur	8

Agiunta

- project da revisiun

1. Situaziun da partenza

1.1 Impuls per la revisiun

Il motiv per quest project da revisiun è l'incumbensa Tscholl ch'è vegnida acceptada dal cussegl grond ils 29 d'avust 2013 cun 57 cunter 28 vuschs e cun 3 abstenziuns, cunter la voluntad da la regenza. L'incumbensa pretenda che las explicaziuns da votaziuns chantunalas vegnian cumplettadas cun ina indicaziun dals meds legals che mussa a las votantas ed als votants, entaifer tge termin che las explicaziuns pon vegnir contestadas cun tge med legal tar tge istanza (PCG 1 I 2013/2014, p. 93 ss.; text da l'incumbensa Tscholl vesair PCG 5 I 2012/2013, p. 810).

Questa intervenziun è naschida pervia dal suandant eveniment:

En la votaziun dal pievel dals 11 da mars 2012 ha il suveran grischun acceptà il conclus dal cussegl grond dals 18 d'october 2011 concernent la concessiun d'in credit d'impegn per il center administrativ (project "sinergia") cun 27'206 cunter 27'168 vuschs – in resultat ch'è vegnì eruì suenter ch'ins aveva verificà anc ina giada il scrutini.

Cunter questa votaziun dal pievel ha in votant fatg recurs da votaziun tant tar la regenza sco er tar la dretgira administrativa dal chantun Grischun. Quest votant ha sulettamain criticà che las explicaziuns da votaziun dal cussegl grond n'hajan betg gi l'objectivitat necessaria e che la pussaivladad ch'il resultat da la votaziun fiss stà auter senza questa mancanza, vegnia seriusamain en consideraziun. Correspundentamain ha el dumandà d'abolir la votaziun dal pievel en dumonda.

Ins ha stuì sa dumandar, tge autoritad che saja cumpetenta per tractar quest recurs.

La via giudiziala ordinaria prevesa che recurs da votaziun tar votaziuns chantunalas vegnian giuditgads en emprima istanza da la regenza (art. 95 al. 1 da la lescha davart ils dretgs politics en il chantun Grischun [LDPC; DG 150.100]). En in barat d'opiniuns en scrit èn la dretgira administrativa e la regenza dentant vegnidas a la conclusiun ch'i na fiss – ord vista da la politica da stadi e dal dretg public – betg giustifitgabel en il cas singul concret, sche la regenza stuess giuditgar il cumportament dal cussegl grond en la votaziun en dumonda (vesair er V 12 5, consideraziun 1). Sut questas circumstanzas spezialas è la dretgira administrativa stada da l'avis ch'ella saja – sin basa da l'art. 49

al. 1 lit. e da la lescha davart la giurisdicziun administrativa (LGA, DG 370.100) – materialmain cumpetenta per tractar il recurs.

La dretgira n'è lura dentant betg entrada en il recurs, perquai ch'il recurrent n'aveva betg observà il termin da recurs da 10 dis dapi la scuverta dal motiv da recurs (art. 60 al. 2 lit. b LGA). L'objecziun dal recurrent che las explicaziuns da votaziun avessan stuì cuntegnair ina indicaziun dals meds legals, uschia ch'i valia in termin (da recurs) da 2 mais tenor l'art. 22 al. 2 LGA, ha la dretgira administrativa giuditgà sco nunmotivada. Las explicaziuns da votaziun na sajan ni ina disposiziun ni ina decisiun, mabain in act real che na stoppia betg vegnir munì cun ina indicaziun dals meds legals (V 12 5, consideraziun 3).

En la sessiun d'avust 2013 aveva la regenza proponì da refusar l'incumbensa Tscholl tranter auter per ils suandants motivs: Tras la decisiun en il cas "sinergia" saja sclerì ch'ins possia – en divergenza da la via ordinaria da las instanzas – recurrer directamain tar la dretgira administrativa cunter explicaziuns da votaziun. Sut questas circumstan- zas na saja – tenor l'avis da la regenza – betg adequat da prevair en la lescha in'obli- gaziun d'inditgar meds legals per in singul cas d'applicaziun. Quai valia tant pli, perquai che la dumonda da far in recurs direct tar la dretgira administrativa per motivs da dretg public e per raschuns statalpoliticas possia resultar en il rom da la preparaziun e da la realisaziun da votaziuns chantunalas er tar contestaziuns d'auters acts reals da la re- genza e dal cussegl grond, ils quals n'èn betg accessibels ad ina indicaziun dals meds legals. Uschia per exempel, sch'i duai vegnir contestà schebain commembras u com- members da la regenza u dal cussegl grond han fatg valair inadmissiblamain lur influen- za en in cumbat da votaziun. Sche recurs vegnian tuttina inoltrads a la regenza en tals cas excepziunals, vegnian quels surdads a la dretgira administrativa cumpetenta, per ch'i na resultia betg in dischavantatg per las persunas che tschertgan dretg (art. 4 al. 3 LGA).

Suenter ch'il cussegl grond ha dentant decidì da munir las explicaziuns da votaziun cun ina indicaziun dals meds legals, sto questa decisiun pia vegnir realisada en il rom dal project qua avant maun.

1.2 Situaziun en auters chantuns

En blers chantuns relascha la regenza e betg il parlament las explicaziuns da votaziun. Uschenavant che quai è visibel, n'aggiuntan nagins chantuns ina indicaziun dals meds legals a las explicaziuns da votaziun. Er n'han nagins chantuns ina via speziala da meds legals per contestar las explicaziuns da votaziun. En paucs chantuns èn quellas – sco acts dal parlament u da la regenza – schizunt exceptadas dal tuttafatg d'ina contestaziun sin plaun chantunal. En ils ulteriurs chantuns sto il carnet da votar vegnir contestà en il rom d'in recurs da votaziun ordinari. Ina soluziun sco quai che l'incumbensa Tscholl pretenda, na datti dentant en nagins chantuns.

1.3 Regulaziun actuala

L'urden da meds legals che vala en il sector dals dretgs politics en il Grischun prevesa tranter auter ch'ins po recurrer en emprima istanza tar la regenza ed en segunda istanza tar la dretgira administrativa pervia d'irregularitads tar la preparaziun e tar la realisaziun da votaziuns chantunales (uschenumnà recurs da votaziun, cf. art. 95 al. 1 lit. b ed art. 102 LDPC). Tenor l'art. 97 LDPC sto il recurs tar la regenza vegnir inoltrà entaifer 3 dis dapi la scuverta dal motiv da recurs, il pli tard però il terz di sunter la publicaziun uffiziala dals resultats d'ina elecziun u d'ina votaziun a la chanzlia chantunala. Tar la dretgira administrativa ston ins lura recurrer entaifer 10 dis dapi la comunicaziun da la decisiun da recurs (art. 60 al. 2 lit. a LGA en cumbinaziun cun l'art. 102 al. 2 LDPC). Las irregularitads menziunadas pon pertutgar acts u omissiuns da different gener d'autoritads u da personas privatas (mancanzas organisatoricas, mancanzas da procedura, influenza inadmissibla da vart da las autoritads u da vart da personas privatas, dumbraziun incorrecta e.u.v.). Tar ils acts da preparaziun e da realisaziun, cunter ils quals ins po far recurs da votaziun, tutgan en spezial er las explicaziuns da votaziun.

1.4 Finamiras da la revisiun

Sco mussà qua survant, chaschuna la regulaziun ordinaria da las cumpetenzas – che prevesa la regenza sco emprima istanza da recurs en cas da recurs cunter il carnet da votar – la situaziun che la regenza stuess giuditgar il cumportament dal cussegl grond, quai che n'è betg giavischà ord vista da la politica da stadi e dal dretg public. En il cas menziunà ha la cumpetenza extraordinaria da la dretgira administrativa bain pudì vegnir deducida da l'art. 49 al. 1 lit. e LGA, tenor il qual la dretgira giuditgescha in recurs cun-

ter ina decisiun che na po – cuntrari a las prescripziuns da cumpetenzza – betg vegnir giuditgada da la regenza, saja quai pervia d'implicaziun u per auters motivs. Ma la dretgira administrativa ha menziunà explicitamain che questa divergenza da la regulaziun legala valia mo per il cas singul concret e betg en general (cf. V 12 5, consideraziun 1). Da quai resulti ch'i na dat – tenor l'urden da cumpetenzzas vertent – nagina segirezza giuridica definitiva areguard la via giudiziala. Pervia da quai na sa lascha ina indicaziun dals meds legals per il carnet da votar betg sa basar persvadentamain sin il dretg vertent.

Per ademplir l'incumbensa n'èsi perquai betg mo necessari da prescriber ina indicaziun dals meds legals per las explicaziuns da votaziuns chantunalas, mabain er d'adattar a medem temp las basas legalas areguard la via giudiziala. Mo uschia sa lascha cuntanscher la finamira da la revisiun, numnadamain da statuir ina indicaziun lianta dals meds legals che mussa, entaifer tge termin che las explicaziuns da votaziun pon vegnir contestadas cun tge med legal tar tge istanza.

2. Sboz da consultaziun

Las finamiras da la revisiun, preschentadas qua survast, duain vegnir cuntanschidas cun agid da la suandanta concepziun:

- Da nov (e sin plaun chantunal exclusivamain) duai la dretgira administrativa esser cumpetenta per giuditgar recurs che cuntengnan contestaziuns formalas u materialas dal carnet da votar. Ord vista da la politica da stadi e dal dretg public è la dretgira administrativa la suletta istanza chantunala che vegn en dumonda en quest connex.
- Questa nova via giudiziala extraordinaria sto vegnir reglada en la LDPC en complettaziun da la via giudiziala ordinaria.
- Il termin per far recurs tar la dretgira administrativa duai vegnir reglada da medema maniera sco tar la via giudiziala ordinaria e duai importar 3 dis.
- En la LDPC sto vegnir prevista l'obligaziun explicita che las explicaziuns da votaziun stoppian vegnir munidas cun ina indicaziun dals meds legals.

Per realisar questa concepziun dovri las suandantas adattaziuns da la LDPC:

Art. 22 LDPC:

Per pudair obligar il cussegl grond da munir sias explicaziuns da votaziun cun ina indicaziun dals meds legals sto l'art. 22 LDPC vegnir cumplettà correspondentamain.

Art. 95 al. 4 LDPC:

En in nov alineia 4 è prevista – per recurs pervia da las explicaziuns da votaziun – la via giudiziala directa tar la dretgira administrativa. Cun resalva dal termin da recurs sa drizza la procedura tenor la lescha davart la giurisdicziun administrativa.

Art. 97 LDPC:

Tras quai che la cumpetenza vegn reglada da nov, sto er vegnir adattà l'art. 97 LDPC, nua ch'igl è reglà il termin da recurs sco er l'istanza, a la quala ils recurs en il sector dals dretgs politics chantunals ston vegnir inoltrads. Il sboz da revisiun prevesa ch'ils recurs pervia da las explicaziuns da votaziun vegnian inoltrads directamain a la dretgira administrativa. Er per quests recurs duai valair il termin da recurs da 3 dis ch'è usità en fatgs da votaziun e d'elecziun sin plaun chantunal (e federal). Ina regulaziun unitara dals termins serva a la segirezza giuridica.

3. Consequenzas finanzialas e persunalas

Tenor il project da revisiun è da nov la dretgira administrativa e betg pli la regenza cumpetenta per recurs pervia da las explicaziuns da votaziun, e questa via giudiziala duai vegnir menziunada explicitamain en las explicaziuns da votaziun. Sin basa da las experienceschas generalas dastgan ins supponer ch'i dettia er cun la nova regulaziun mo paucs cas da recurs. Per il chantun na ston ins perquai spetgar naginas consequenzas finanzialas u persunalas substanzialas.

4. Entrada en vigur

La revisiun parziala qua avant maun duai sche pussaivel vegnir concludida dal cussegl grond durant la sessiun d'avrigl 2015 e – premess ch'i na vegnia betg fatg in referendum – vegnir messa en vigur da la regenza per il 1. da schaner 2016.

Agiunta

- project da revisiun

Cuira, ils 13 da matg 2014